

Bir Senaryo Olarak Filozoflar

Serkan Paydak*

Özet

Sinema, tarihe geçmiş ünlü şahsiyetleri geniş kitlelere tanıtmakta çok önemli araçlardan biridir. Antik çağların masal ve hikaye anlatıcılığı geleneği, tiyatro sanatı ile devam ederken zamanla yedinci sanat sinemanın bir dalı olarak ifade olanağı bulmuştur. İlk üretilen tarihi filmlerde sinema ve felsefe arasındaki ilişki, felsefi göndermelerle (metafor) ortaya konmuştur. "Bir Senaryo Olarak Filozoflar" konulu tebliğ, yönetmenlerin çıktıkları biyografik filmlerde, filozofların yaşam öykülerini nasıl anlattığını irdelemeyi amaçlamaktadır.

Bu çerçevede öncelikle, felsefe tarihinde önemli isimler olan Batılı filozoflar, Sokrates, Descartes, Pascal, Giordano Bruno, Hypatia, Galileo ve doğulu filozoflar; İbn-i Sina, İbn-i Rüşd, İmam-ı Gazali ve Uzakdoğu'dan Çinli filozof Konfüçyüs'un yaşam öykülerini çeken yönetmenlerin filmleri incelenecektir. Daha sonra, bu yönetmenlere dair çıkmış film eleştirileri değerlendirilecektir. Doğulu filozoflardan İbn-i Sina (Bilimsel) ile İmam-ı Gazzali (Dogmatik) iki ayrı ekolü temsil etmektedir. Bu çalışmamızda, bir yandan yönetmenlerin gözünden İbn-i Sina ve İmam-ı Gazzali arasındaki görüş ayrılıkları ve karşıtlıkları ele alınacaktır. Diğer yandan, Avrupalı yönetmenlerin Sokrates'i anlatımı ile Batı'da Avicenna olarak bilinen İbn-i Sina'nın yaşamını sinema filmi ile aktaran yönetmenlerin oryantalist bakış açısını karşılaştıracaktır.

Bu çalışmada birincil kaynaklar, felsefecilerle ilgili çekilmiş biyografik filmler ile lobi fotoğrafları olacaktır. Onlar hakkında yazılmış makaleler ise ikincil kaynaklar olarak kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, biyografi, tarih, biopic, çatışma, Doğu, Batı, Uzakdoğu, epik, Avicenna, Averroes

ORCID ID : 0000-0002-2220-4034
E-mail : serkan.paydak@gmail.com
DOI: 10.31122/sinefilozofi.515115

Geliş Tarihi - *Received*: 20.01.2019
Kabul Tarihi - *Accepted*: 20.03.2019

Philosophers" as a Scenario/Screenwriting

Serkan Paydak*

Abstract

Cinema is one of the most important tools for introducing famous personalities to the masses. The tradition of tale and storytelling of antiquity continued with the art of theater, and in time the seventh art had the opportunity to express it as a branch of cinema. In the first films produced in history, the relationship between cinema and philosophy has been demonstrated by films which have philosophical references (metaphors).

This study on "Philosophers as a Screenwriting/Screenplay" particularly aims at exploring the way how the philosophers' life stories were described in the biographical films directed by the directors. In this framework, first of all, films of Western philosophers, namely Socrates, Descartes, Pascal, Giordano Bruno, Hypatia, Galileo and Eastern philosophers; and films of Ibn-i Sina, İbn-i Rüşd, Imam al-Ghazali and films about the Chinese philosopher Confucius from the Far East will be examined. Then, the film critics of these directors will be evaluated.

The Eastern philosophers Ibn-i Sina (Scientific) and Imam al-Ghazali (Dogmatic) represent two separate school of thought. In this study, the differences and contradictions between İbn-i Sina and Imam al-Ghazali will be discussed. On the other hand, we will compare the orientalist viewpoints of European film directors with the narrative of Socrates and the films of Ibn Sina, known as Avicenna in the West.

The primary sources will be the lobby photographs taken with the biographical films about the philosophers. Meanwhile, the articles written about them will be used as secondary sources.

Keywords: *Philosophy, biography, history, biopic, conflict, East, West, Far East, epic, Avicenna, Averroes*

ORCID ID : 0000-0002-2220-4034

E-mail : serkan.paydak@gmail.com

DOI: 10.31122/sinefilozofi.515115

Recieved - *Geliş Tarihi*: 20.01.2019

Accepted - *Kabul Tarihi*: 20.03.2019

Giriş

Felsefe tarihi ve kökeni antik çağ uygarlıklarına kadar dayanır. İlk felsefeciler, şehir-devlet yönetimi ile yönetilen toplumlar içinde düşünce toplulukları kurarak felsefi düşüncelerin tohumlarını atmışlardır. Din kavramının ortaya çıkışı ile birlikte, felsefe ve din kavramı arasında yaşanan çatışmalar, karşıtlık ve ortak paydaş kavramlar çerçevesinde yeni felsefe akımları doğurmuştur. Felsefe ve din çatışması ekseninde, felsefecilerin düşüncelerini yaymaya çalışırken karşılaştığı büyük zorluklar, felsefe tarihine yön vermiştir.

Felsefe ve sinema ilişkisi, sinemanın daha ilk ortaya çıktığı dönemlere rastlar. İlk üretilen tarihi filmlerde felsefi göndermeleri (metafor) olan filmlerde kendini gösterir. Klasik Sinema tarihinin başyapıtlarından biri olarak kabul edilen Amerikalı yönetmen *David Wark Griffith'in Intolerance (Hoşgörüsüzlük, D.W.Griffith, 1916)* ve Rus yönetmen *Sergei Eisenstein'in Bronenosets Potyomkin (Potemkin Zırhlısı, S.Eisenstein, 1925)*, Alman yönetmen *Fritz Lang'ın Metropolis (Metropolis, Fritz Lang, 1927)*, *George Melies'in La Voyage la Luna (Aya Seyahat, G. Melies, 1902)*, *Charlie Chaplin'in The Great Dictator (Büyük Diktatör, C.Chaplin, 1940)*, *Modern Times (Modern Zamanlar, C.Chaplin, 1936)* ve *Dziga Vertov'un Chelovek s kino-apparatom (Kameralı Adam, Dziga Vertov, 1929)* ve *KinoGlaz (SineGöz, 1924)* olmak üzere, sinema tarihinde önemli yeri olan filmler, felsefi göndermeleri olan ilk sessiz sinema klasikleridir. Felsefecilerin biyografik öyküleri, yönetmenlerin her zaman ilgi odağı olmuştur.

Batı Felsefesine damgasını vuran filozoflar; Socrates, Rene Descartes, Blaise Pascal, Giordano Bruno, Galileo Galilei ve Hypatia, sinema tarihi incelendiğinde, biyografik öyküleri ve yaşadıkları trajediler açısından yönetmenlerin en çok dikkatini çeken filozoflardır. Doğu Felsefesine yön veren felsefeciler; İbn-i Sina, İbn-i Rüşd, İmam-ı Gazali ve Konfüçyüs, en çok üzerinde tartışılan, Batı'nın Doğu'ya karşı önyargılı bakış açısı ile (orientalist), günümüze kadar bilimsel ve radikal fikir akımları arasında çatışmanın ortaya konduğu batılı ve doğulu film yönetmenlerinin en çok ilgilendiği felsefeciler olarak ortaya çıkıyor.

Roberto Rossellini'nin, özellikle, bilim ve din çatışmasından dolayı bilim ve felsefe tarihine yön veren felsefecilerin trajik yaşam öykülerini konu alan filmlerini inceleyeceğiz. Batı dünyasında *Avicenna* olarak bilinen tıp, matematik ve felsefe tarihine çok büyük katkılarda bulunan doğulu filozoflardan İbn-i Sina, İspanya Endülüsü'nün Altın Çağı'nı başlatan ve *Averroes* olarak bilinen İbn-i Rüşd, bilimsel akla karşı dogmatizmi savunduğu ileri sürülen İmam-ı Gazzali ve Uzakdoğu'dan Batıya yayılan insani/humanist düşünce akımı ile bir çok Uzakdoğu kökenli felsefe akımlarının doğmasına sebep olan ünlü düşünür Konfüçyüs'ün biyografi filmleri üzerinden analiz yapacağız.

Roberto Rossellini Sineması'nda "Filozoflar"

İtalyan Yeni Gerçekçilik (*Neo Realism*) sinema akımının önemli isimlerinden biri olan Roberto Rossellini, Rönesans ve Aydınlanma dönemiyle yakından ilgilenmiştir. Bu döneme olan ilgisinin nedeni bilgiye olan tutkusudur. Bilim ve düşün dünyasının insanların karşılaştıkları zorluklar, baskılar, cehaletle olan savaşları, Rossellini'nin özel ilgi alanı olmuştur. Bu ilgisinin sonucunda, Aydınlanma Çağı'nın doğuşuna ve gelişimine yön veren tarihi kişilikleri konu alan filmler çekmiştir. *Socrates (1970)*, *Blaise Pascal (1972)*, *Agostino d'Ipbona (Augustine of Hippo, 1972)*, *L'età di Cosima de' Medici (The Age of the Medici, 1972)* ve *Cartesio (Descartes, 1973)* gibi filmler, Roberto Rossellini'nin ölmeden önce İtalyan RAI Televizyonu için çektiği tarihi dizi filmlerdir. Felsefecilerin biyografik öykülerini beyazperdeye aktaran Rossellini, kendi ütopyik

dünyasını bu filmler üzerinden çizer. Filmler, ölümünden önceki döneme rastladığı için bir tür vasiyeti gibidir. Rossellini, felsefecilerin yaşamsal öyküleri, Rönesans ve Aydınlanma hareketi üzerinden hayalindeki bilim toplumu idealinin tasvirini çizer.

Rossellini, dramatik canlandırmaya, öyküye, entrikaya tümüyle sırt çevirir. Artık onu yalnızca tarih, düşünce tarihi, tarihin önemli kişilikleri ve insanlık düşüncesinin gelişimine katkıda bulunmuş büyük zekalar ilgilendirmektedir. Daha önceleri şöyle demiştir zaten: “Araştırmayla, belgeyle işe başlamak, sonra dramatik motiflere geçmek... Ama bunu, her şeyi olduğu gibi göstermek, dürüstlüğü sınırları içinde kalmak yönünde kullanmak. Evet, sinemanın hep aynı öyküleri anlatmak yerine insanlara kendilerini ve birbirlerini tanımayı öğretmesi gerekir.” Rossellini’nin son dönemi ise bu düşüncelerin bir adım ilerisidir. Amaç yalnızca göstermek, eğitmek ve öğretmektir. Sinema’nın yığınlara seslenme özelliğine aykırı olan böyle bir anlayış, ancak TV’nin eğitici niteliğiyle bir ölçüde bağdaştığından, Rossellini bundan böyle TV için çalışacaktır. Rossellini, *Socrat’1*, *Pascal’1*, *Descartes’1*, *Medici’leri* ve son olarak da İsa’yı olanca yalnlığı, gündelikliği içindeki bir sinemayla milyonlarca TV seyircisine aktaracaktır (Dorsay, 1995: 218).

Bu bölümde Rossellini’nin Socrates, Blaise Pascal ve Cartesio (Descartes) filmlerini ayrıntılı olarak ele alacağız.

Socrates (1970)

Antikçağ Yunan düşünürü Sokrates (İ.Ö 468-400), bilgisizliğe karşı açtığı savaşla felsefenin (*bilgi sevgisi*) kurucusu sayılır. Sokrates, Bilgicilik (*sofizm*) akımı içinde yetişmişti ama ‘bilgi’nin insandan insana değişen göreci (*relativizm*) olduğunu savunan bilginler’den ayrılarak, her insan için geçerli olan genel karakterini meydana çıkarmıştır (*entellektüalizm*). Kendisi hiç yazmamış ancak tartışarak öğretmiştir. Kendine özgü bu diyalog yöntemiyle, bilginin her us’ta bulunduğunu ve bireysel usları doğru düşünmeye yönelterek meydana çıkarabileceğini ileri sürmüştür (*rasyonalizm*). Sokrates’e göre doğru bilgi, doğru eylemi gerçekleştirir (Hançerlioğlu, 2018:375).

Görsel 1: Socrates

Ünlü filozof Sokrates, az bilinen hayat hikayesi ile, Rossellini’nin ilgisini çeken tarihi bir şahsiyettir. 1960’lı yılların ortalarında Rossellini, yakın arkadaşı ünlü yönetmen Francois Truffaut’ya verdiği röportaj sırasında, “Sokrates’in Savunması” ve ünlü tarihi kişiliklerle ilgili düşüncelerini ve senaryo taslaklarını ilk kez Truffaut’a okutur. Sokrates’in trajik hikayesi’nin filme çekilmesi 1970 yılında gerçekleşir. *Socrates* filmi, Rossellini’nin Rönesans ve Aydınlanma döneminin ünlü şahsiyetlerini konu aldığı ilk filmidir. Film, Sokrates’in öğrencileri ile olan diyaloglarını, yargılanmasını, ünlü savunmasını ve ölüme götüren süreci ele alırken,

Socrates'in bilgeliğini görsel bir şölenle seyirciye aktarır.

Rossellini, filmin senaryosunu, ressam, heykeltıraş ve senarist Maria Grazia Bornigia birlikte ile Platon'un Diyalogları'ndan uyarlayarak yazmıştır. Biyografi yazarı Brunette, "Bir Rossellini tarihi filminden beklentilerimizin çoğu *Socrates*'te yeniden ortaya çıkıyor. Bu nedenle, statik bel plan çekimleri hakimdir, oyunculuk düzdür ve en azından filmin son üçte birine kadar çok az anlatı yapı vardır." yorumunu yapmıştır (Brunette,1996:298).

Görsel 2: Fransız Ressam Jacques-Lois David'in "*Socrates'in Ölümü*" adlı eseri

Rossellini'nin Socrates'i, ılımlı, alçakgönüllü ve demokratik bir düşünürdür. Dünyada insanların, insan yaşamı hakkında sözlü olarak ürettiği somut hatalara ve saçmalıklara işaret eder. Rossellini'nin çizdiği portre, bir dahi olan ve herkes gibi aynı zamanda günlük, sıradan bir hayat yaşayan bir adamı anlatır. (Brunette,1996:299)

Brunette'ye göre, Rossellini'nin Socrates'ine, solcu çevrelerden de eleştiri gelir.",Brunette, Sipario'da yazan Paolo Bertetto'nun, Rossellini'yi Sokrates'in radikalliğini ortadan kaldırdığı ve fikirler çatışmasını iyi ile kötü arasında bir çatışmaya olarak sunduğu için eleştirdiğini söyler" (Brunette, 1996:301).

Rossellini, Socrates filmi üzerinden, bugünün Amerikan akademik çevreleri ile medya ve iş dünyasını eleştirir. Sadece kariyerlerini ve refahlarını gözeten liberal çevreleri acımasızca yerden yere vurur.

Blaise Pascal (1972)

Blaise Pascal (1623-1662), Jansenistler (*Descartes usçuluğuyla Augustinus Tanrıçılığını uzlaştırmaya çalışan Piskopos Jansenius'un öğretisi*) çevresinden yetişmiş en büyük düşünür, hiç şüphe yok ki Pascal'dır. Aynı zamanda Fransız dilinin en büyük yazarlarından biri olan Pascal dahi bir matematikçidir de... Matematikte birçok buluşları vardır. Bilimsel düşüncede, Descartes'ın "*açıklık ve seçiklik*" ideali ile matematik yöntemine sıkı sıkıya bağlıdır. Blaise Pascal, Fransa'da Clermont - Ferrand'ta doğdu. 17 yaşındayken, matematikteki ilk buluşlarını ortaya koydu. "*Lettres à un Provincial*" (*Bir Taşralı'ya Mektuplar*) adlı yapıtı, edebiyattaki ününü sağlamıştır. 20 yaşından sonra kendi iç dünyasına yönelmiş olarak yaşadı. 1662 yılında, genç denecek bir yaşta 39 yaşında ölmüştür... Felsefi ana yapıtı, büyük bir dini yaşantıyı dile getiren "*Pensées sur la Religion*" (*Din Üzerine Düşünceler*) adındaki kitabıdır (Gökberk, 2017:245). Pascal, gizemci (*agnostik*), Rönesans şüpheciliğinin öncülerinden ve olasılık kuramının

kurucularındandır. Pascal'ın Katolik gericiğin kalesi olan Cizvitlerin manevi zorbalığını eleştirerek yaptığı mücadele, Fransız toplumunun ilerici kesimince destek görmüştür (Frolov, 1997:352)

Görsel 3: *Blaise Pascal* filminden bir sahne

Film, onyedinci yüzyılda Fransız filozof Blaise Pascal'ın 17 yaşından 39 yaşında ölümüne kadar olan süreci konu alıyor. Tanrı ve Bilim arasındaki uyuma inanan ve dini zulüm ve cehalet ortasında yaşayan Blaise Pascal'ın karşılaştığı zorlukları görsel biçimde yansıtıyor.

Epizodik anlatıya sahip olan film, otoriter ve dogmatik dini inanç ile ussal bilim arasındaki çatışmayı Pascal'ın kısa yaşamı üzerinden ifade ediyor. Filmin birinci bölümü, Pascal'ın bilimsel çalışmalarını, ikinci bölümü ise dini yaşamını ve çelişkilerini anlatıyor. Rossellini, tarihçi Jean Dominique De La Rochefoucauld ile birlikte filmin senaryosunu yazdı. Filmin diyaloglarını da Rochefoucauld kaleme aldı.

“Bir filme dönüştürülmüş olan proje, didaktik dönemin en unutulmazlarından birinin, on yedinci yüzyıl Fransız filozofu, Blaise Pascal'ın hayatı. Bu filmde Rossellini, bir yandan akıl ve bilim ile diğer yandan maneviyat arasındaki sanatsal yaşamının belki de en temel çatışmasını ele alıyor. Pascal, bu klasik ikilemi çözülemekteki anahtar bir figürdür. Descartes'in rasyonalizme aşırı güvenmesine karşı çıkar. Çünkü Rasyonalizm dünyanın gerçek verilerine dikkat etmeyi başaramaz ve mutlak bilinmezin kutsal gizemini ortadan kaldırmakla tehdit eder. Film, insan aklı öncelikli kılarak (özellikle Pascal'ın uşağı Jacques tarafından örneklenen batıl inanç karşısında) ve aynı zamanda sınırları üzerinde ısrar ederek mükemmel Rossellinici sentezi etkiliyor”. (Brunette,1996:304). Filmin sonunda, Pascal ölürken, sanki kozmosun kendisi Pascal'ı dünyadan çekiyormuş gibi, fon müziğine duyulan muhtemelen ürkütücü, tanrısal ve esrarengiz bir nefes gibi fon müziğine karışır. Öldüğü anda, müzik ve nefes aniden durur... Film, bu noktada, aynı zamanda, Sokrates gibi, aniden sona erer, çünkü bu filmde kelimeler ve fikirler hakkında, söylenecek başka bir şey yoktur, ya da en azından artık fiziksel söyleme olasılığı yoktur (Brunette,1996:305).

Cartesius (Rene Descartes) (1973)

Descartes (1596-1650), Yeniçağ Felsefesinin kurucusu ve babası olarak bilinir. “Düşünüyorum, öyleyse varım (*Cogito Ergo Sum*)” sözü ile tarihe geçen Descartes, Yeniçağ Felsefesinin ilk büyük sistemcisidir. Adı Renatus Cartesius olarak Latinceleştirilmiş Fransız filozof, matematikçi, fizikçi ve fizyolog Descartes'in felsefesi ile matematiği, kozmogonisi ve fiziği birbirine bağlıdır. Descartes, çözümleyici geometrinin de kurucularındandır. Descartes'a göre Tanrı, maddeyi hareket ve durukluğu aynı nicelikte korur. Descartes'in insan öğretisi

de aynı biçimde düalisttir. Descartes, ruhu ve yaşamı olmayan bedensel bir mekanizmanın insanda akılsal ruhla bir arada birleşmiş olduğu sonucuna varmıştı (Frolov, 1997:106). “

Descartes, bu formülü, Tanrının varlığını, sonra da dış dünyanın gerçekliğini ortaya koymak için kullanmıştır. Başlıca Yapıtları; *Regulae ad directionem ingenii (Aklın İdaresi için Kurallar)*,1631; *Le Discours de la Mèthode (Metod Üzerine Konuşma)* 1637; *Mèditation de Prima Philosophie (İlk Felsefe Üzerine Metafizik Düşünceler)*, 1641; *Principa Philosophiae (Felsefenin İlkeleri)*, 1644; *Les Passion de l'Âme (Ruhun İhtirasları)*,1649 (Frolov,1997:107)

Görsel 4: *Cartesio* filminden bir sahne

Rossellini filmde, Descartes'in felsefesini, zamanın sosyal, politik, ekonomik ve entelektüel bağlamı açısından açıklamaya çalışır. Descartes portresi ile insani özellikleri öne çıkarılır.

Rossellini'nin Cartesius'u, takıntılı ve varoluşsal kriz yaşayan, “şüphenciligi” vurgulayan psikolojik bir karakter çizer. Film, İtalya'da Cartesio veya Cartesius olarak bilinir.

Görsel 5: *Cartesio* filminden bir sahne

Filmde, Descartes'in gerçek metodolojik ve soğuk rasyonel davranışları beyazperdeye yansıtılır. Modern rasyonalizmin kurucusu olan Descartes, Rossellini'nin Batı entelektüel

tarihini izleme konusundaki büyük tasarısının (*ve her zamanki gibi, yönetmen entelektüel tarihin tarih olduğunu varsaymaktadır*) merkezindedir. Descartes'taki vurgu, daha önce Pascal ve Alberti'ye odaklanmakla aynı zamana denk geliyor: hümanizmin antroposentrikliğinden (insanmerkezcilik) derinden etkilenen bu üçü: eskilerin bilgeliğinin körü körtüne kabulü yerine insanın rasyonel güçlerine güvenilmesi ve gerçek dünyanın gözlemlenmesi konusunda ısrarcı oldular. Rossellini'nin temel projesi olan bilim ve teknolojinin kökenlerinin anlaşılması bakımından Descartes çok önemlidir (Brunette,1996:328).

Rossellini Sinemasında Üç Filmin Ortak Özellikleri

Günümüz bilim dünyasının temellerini oluşturan Antikçağ ve Rönesans döneminin bilim insanlarının yaşam öyküleri, cehaletle, siyasi ve dini yerleşik kurumlarla olan mücadeleleri ünlü yönetmenin filme çekmek istediği veya çektiği konuların başında gelir. Bilgiye, bilime ve öğrenmeye olan tutkusunu, sinema yığınlarına anlatmakta yetersiz kalacağını düşündüğü için televizyona yönelir. *Socrates* filmi 1971'de, *Pascal* 1972'de ve *Descartes* 1974 yılında İtalyan RAI TV kanalında gösterilmiştir. *Socrates* filmi, 1970 yılında ilk kez Venedik Film Festivali'nde yarışma dışı gösterildi ve ödül kazandı.

Rossellini, üç felsefeci dışında, ünlü felsefeci Augustinos ve Rönesans döneminin ünlü Medici ailesinin filmlerini de çekmiştir. Filmler, set halinde "*Rossellini'nin Tarih Ansiklopedisi*" adıyla piyasaya sürülmüştür. Filmlerin senaryo ekibinde Roberto Rossellini yer almaktadır. *Cartesius* filminde ünlü Fransız filozof ve Descartes uzmanı olan Ferdinand Alquié senaryo danışmanlığı yaptı. Filmler, didaktik anlatıya sahiptir. Filmlerine yönelik "didaktik" eleştirilerine karşın Rossellini bir röportajında "*Filmler, yalnızca insanın nasıl olduğunu gösterir. Mesaj verme niyetinde değilim. Sadece gözlemlerimi sunmak, olayları olduğu gibi ortaya koymak istiyorum*" dedi (Möhrmann, 1999:43).

Möhrmann, böylece Rossellini'nin film yapıcılığında, Faşist, Yeni Gerçekçi ve Bergman evrelerinden sonra "*Didaktik TV Çalışması*" olarak tabir edilen dördüncü bir dönem başladığını işaret eder. (Möhrmann,1999:189).

Rossellini, ölmeden önceki son döneminde felsefecilerin ve tarihi kişiliklerin hayat öykülerini televizyon aracılığı ile anlatarak kitlelerin dikkatlerini tekrar üzerine çekmeyi başardı.

Bilim ve Din Çatışması Ekseninde Filozof Filmleri

Bilim ve Din Çatışmasının Kökenleri ve Sinemaya Yansıması

Din ve Bilim arasındaki ilk, kimi yönlerden de en önemli kavga, bugün Güneş Sistemi adını verdiğimiz düzenin merkezinin güneş mi yoksa yeryuvarlağı mı olduğu konusundaki gökbilimsel tartışmadır. Yeni Copernicus'cu kurama göre, hiçte durağan olmayan yeryuvarlağının iki türlü hareketi vardı; günde bir kez kendi eksenini çevresinde, yılda bir kez de güneşin çevresinde dönüyordu. Copernicus kuramı, on altıncı yüzyılda büyük bir yenilik olarak karşılanmışsa da, gerçekte, gökbilim alanında çok ileri olan eski Yunan'da daha önce ortaya atılmış bir görüştür (Russell, 1972:16).

Bilim ve din çatışmasının en acımasız kaybı Giordano Bruno olur. Bruno, Katolik kilisesine karşıtlığı ve bilime olan tutkusunun bedelini hayatı ile öder. Kilisenin 1610 yılından

sonra Kopernik Evrenine karşı gösterdiği duyarlılığın bir nedeni, Yer'in deviniminin dinsel açıdan yaratacağı sorunların anlaşılmasındaki gecikmedir. Bu gecikmişliğin acısı, filozof ve mistik kişiliği olan Giordano Bruno'dan çıkacaktır. Bruno, 1600 yılında Roma'da yakıldığında Avrupa şaşkınlıktan dona kaldı! Bruno Kopernik öğretisine inandığı için yakılmadı; "Baba", "Oğul" ve "Kutsal Ruh" gibi üç ayrı simgeyi tek bir olguda toplayan Hıristiyan dogmasına (Trinity) karşı çıkan görüşleri nedeniyle yakıldı. Kilise, Bruno'nun Kopernikçi'liğinden kesinlikle ürktü. Bazı kaynaklar, Kilise'nin Bruno'yu yakmasında bu korkunun rol oynadığını savunur (Pekünlü, 2015:117).

Bilim ve Din çatışmasının en önemli isimlerinden İskenderiye'li Hypatia, Giordano Bruno ve Galileo Galilei'nin, evrem kuramı ile ilgili dini, siyasi otoritelerle ve kurumlarla çatışmaları ve yaşamsal öyküleri, yönetmenlerin dikkatini çeken bir konu olmuştur. Bu filozofların, bilimsel duruşları, her türlü baskıya, işkenceye hatta ölüme rağmen fikirlerinden taviz vermemeleri, film yönetmenlerine esin kaynağı olmuş ve etkili bir görsel anlatımla sinemaya aktarılmıştır. Yönetmen Giuliano Montaldo'nun 1973 yapımı *Giordano Bruno*, Liliana Cavani'nin 1968 yapımı *Galileo Galilei* ve Joseph Losey'in 1975 yapımı *Galileo Galilei* filmleri ile Alejandro Amenabar'ın yönettiği 2009 yapımı ve Hypatia'nın az bilinen yaşam öyküsünü etkileyici ve çarpıcı görsel bir dille anlattığı *Agora* filmi, biyografik film türleri içinde en iyi örnekler olarak karşımıza çıkıyor.

Aşağıdaki bölümde, bu filmler üzerinden yönetmenlerin, filozoflara olan bakış açılarını inceleyeceğiz.

Giordano Bruno (Giuliano Montaldo, 1973)

Giordano Bruno (1548-1600), İtalyan filozof, rahip, gökbilimci ve okültist. Rönesans felsefesini biçimlendiren en önemli filozoflardan biridir. Karşı reform hareketinin ilk kurbanlarından biridir. Bruno, "hiç yoktan yaratılma" (*ex nihilo*) kavramını sorgulayarak, evrenin uzayda ve zamanda sınırsız, başlangıçsız ve sonsuz olduğunu savundu (Pekünlü, 2015:101). Roma Katolik kilisesine karşı tümtanrıcılık biçiminde kavradığı bir maddeci dünya görüşünün ateşli savunucusudur. Bruno, sekiz yıl hapis yattıktan sonra, Roma Engizisyonu tarafından ateşte yakılmıştır. Başlıca yapıtları felsefi diyaloglarıdır. *Della Causa, Principio ed Uno (Neden, İlke ve Birlik Üstüne)*, *Del' Infinito, Universo e Mondi (Sonsuzluk, Evren ve Dünya Üstüne)*, 1584 (Frolov, 1997 71-72).

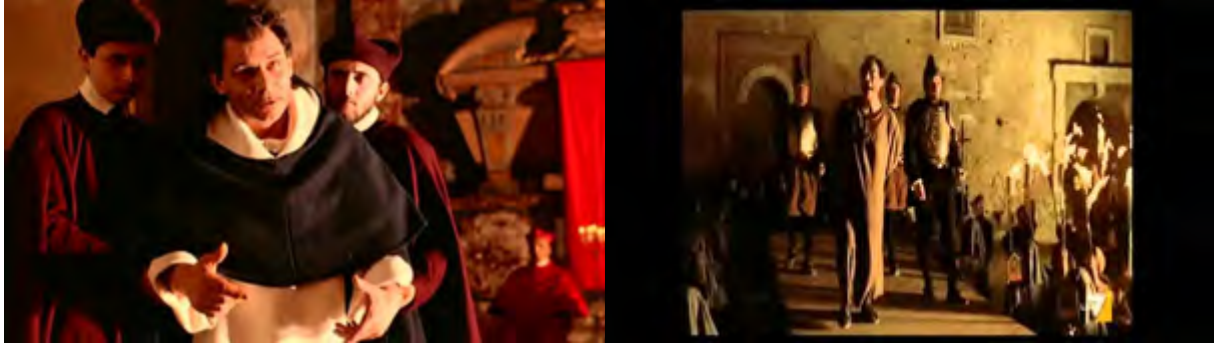
Yönetmen Giuliano Montaldo'nun filmi, Katolik Hıristiyan gericiliğine karşıt bir filmidir. Senaryo ekibinde yönetmen Montaldo vardır. Montaldo, askeri, yargı ve dini gücün kötüye kullanılmasını konu alan *The Fifth Day of Peace* (1969), *"Sacco and Vanzetti"* (1971) ve *"Giordano Bruno"* (1973) adlı filmleri üçleme olarak çekmiştir. 1982 yılında televizyon için bir dönem ülkemizde de gösterilen ve yine tarihsel bir kişilik olan *Marco Polo* dizisini çekmiştir. Giordano Bruno filminin tarihsel danışmanlığını, İtalyan siyaset bilimci ve felsefeci Nicola Badaloni yapmıştır.

Görsel 6: *Giordano Bruno*

Sergio Leone'nin "İyi, Kötü ve Çirkin" filmi ile tanınan Gian Maria Volonte, filmde canlandırdığı Giordano Bruno ile çok iyi bir oyunculuk sergiler. Yönetmen Montaldo, Bruno karakterini, aşırı kompleksli, dindar, felsefe, bilim, gizemcilik, büyü ve edebiyattan beslenen bir kişi olarak çizer. Filme dair yorumlarda, didaktik anlatıya sahip olduğu yönünde eleştiriler vardır. Montaldo filminde, filozof Bruno'nun son yıllarından başlayarak, Venedik'te yakalanmasından, ev sahibi Giovanni Mocenigo'nun Engizisyon mahkemesine yaptığı ihbara, Roma'da sorgulanmasına, işkencelere, ilginç bir karakter olan Kardinal Bellarmino ile yapılan görüşmelere ve 1600 yılında Roma'da Campo dei Fiori'nin yakılarak "şehit" edilmesine olan kadar olan süreci çarpıcı ve etkileyici görsellikte anlatıyor.

Montaldo, Aydınlanma dönemi ile birlikte Avrupalı aydınların karşılaşacağı somut sorunları Giordano Bruno filmi üzerinden anlatmaktadır. Film, Giordano Bruno'nun 1592'den 1600 yılında idam edilerek yakılmasına giden süreci flash-back tekniği ile çarpıcı sahnelerle beyazperdeye yansıtıyor. Film, devleti ve dini temsil eden yerleşik otoritelerin ne kadar acımasız ve hoşgörüsüz olduğunu etkileyici görsel biçimde anlatıyor. Giordano Bruno'nun temelinde bilim ve din çatışmasını anlatan trajik hayat hikayesi, tiyatro oyunu olarak ilk kez 1997 ve 2008 yıllarında Türkiye'de de oynanmıştır.

Görsel 7: *Giordano Bruno* filminden yargılanma ve idam sahnesi

Galileo Galilei (Liliana Cavani,1968- Joseph Losey,1975)

Galileo Galilei, (1564-1642).İtalyan fizikçi, matematikçi, gökbilimci ve filozof. Galileo, yüzyıllar boyu hakim olan Aristoteles akımından ve Kutsal Kitap'tan şüphe duyarak ortaçağdaki bilim anlayışında devrim yaratmıştır. Galileo Galilei, Aristoteles'e tapınmaya meydan okumuş ve dogmatik iskola'ya saldırmış olan Galileo, doğa fenomenlerinin matematiksel, özellikle de geometrik bir modellenmesi olarak bilimsel deneyi uygulayan ilk kişi olmuştur. Galileo, sağın *tümevarım* denilen inceleme yönteminin babası sayıldığı kadar, deneysel bilimin de kurucularından biri olmakla birlikte, dinsel önyargılardan yakasını bir türlü kurtaramamış ve dünyanın tanrısallıktan kökenlendiğini belirtmiştir. Başlıca yapıtı; *Dialogo dei due massimi sistemi del mondo (İki Büyük Yer Sistemi Üzerine Konuşmalar,1632)* (Frolov,1997:183)İtalyan fizikçisi Galileo Galilei, evren üstündeki bilimsel görüşün öncüsüdür. *Süredurum* yasasını ve bağıntılılık anlayışını ilk kez açıklayan odur. Kopernikus'u doğrulamış, skolastik fiziği bir daha ayağa kalkmamak üzere yıkmıştır(Hançerlioğlu,2018:310). Galilei'nin yaşam öyküsü ve dini kurumlarla çatışması ve verdiği fikirselle mücadele, yönetmenlerin ilgisini çeken biyografik karakter olmuştur.

Galileo Galilei'nin yaşam öyküsünü İtalyan yönetmen Liliana Cavani ve ABD'li yönetmen Joseph Losey beyazperdeye aktarmıştır.1968 yapımı filmin senaryosunu, yönetmen Liliana Cavani yazmıştır. Filmin tarih danışmanlığını tarihçi Boris Ulianich yapmıştır. Liliana Cavani'nin *Galileo* filmi,17.yüzyılda bilim ve din arasındaki çatışmaya odaklanıyor. Galilei'nin gerçeklerin deneysel yöntemlerle kanıtlanması gerektiğine dair olan inancı, onu kilisenin dogmaları ile çatıştırarak Engizisyon'un eline düşürüyor." Cavani'nin *Galileo'su* kesinlikle biyografik film ve eğitimsel açıdan çok etkileyicidir. İtalyan sinema ve televizyon filmi endüstrisinin altın çağında üretildi ve zamanın ulusal televizyonu tarafından sansürlendi "(Olivotto&Testa,2006,179)

Film uzun süre gösterime giremedi ve sonra dağıtımcı bulunduktan sonra sinemalarda gösterildi. Cavani'nin *Galilei* filmi, biyografik film türünün en iyi örneklerden biridir. Didaktik anlatı tekniği açısından çok etkileyicidir. Cavani, kilise otoritesi ile çatışmasında şiddet içermeyen yeni bir karakter yaratmıştır. İnsani yönlerinden çok Bilim adamı kimliği öne çıkan bir Galileo tasviri çizer. Cavani'ye göre, konuşma ve düşünce özgürlüğünün ilerlemesi için Galileo'nun hikayesi, "*kültürel devrim*" için bir metaforu.

İtalyan film eleştirmeni Morando Morandini'nin, Kasım 1967 tarihli mektubuna cevaben Cavani, Galileo'nun yaşadığı tarihi bağnazlık ve fanatizm üzerine yorum yaptı ve çağdaş tartışmaların onaylanmamasıyla paralellikler kurdu (Angeli,2017:10).

Görsel 8: *Galileo* (1968)

1975 yapımı filmin senaryosunu yönetmen Joseph Losey yazmıştır. Ünlü tiyatro kuramcısı ve yazar Bertolt Brecht'in aynı adlı tiyatro eserinden beyazperdeye aktarılmıştır. Joseph Losey'in *Galileo* filmi, Brecht'in teatral metnine çok sadık kalmıştır. Losey, sinema ve felsefe arasındaki bağı bir röportajında; "Bir filmin özü, yaratıcının(yönetmenin) içinde yaşadığı dünya üzerine düşünmesi olayıdır. Yönetmen, ister bu dünya'dan kendini soyutlamak istesin, ister ona karşı savaşmak, isterse onunla ilgili kişisel bir görüş ortaya atmak...Bir sanat eserinin gerçekte ilinti kurmasının tek yolu budur (Dorsay,1995:236)." diyerek ifade eder.

Galileo filmi, teleskopun ilk yapımından ve gökyüzü gözlemlerinin yapıldığı yıl olan 1602'den, *Galileo*'nun 1642'de ölümüne kadar olan süreci anlatıyor. Film, yönetim ve teknik özellikler açısından, tiyatro sahnesini andıran sahnelere sahiptir. Losey'in *Galileo*'su dramatik yönü ağır basan zeki, akıllı, kibirli ve yetenekli bir karakter tasviri çizilir. *Galileo* filmi,1975 yılında Cannes Film Festivalinde yarışma dışı kapsamında gösterime girdi. Joseph Losey'in *Galileo* filmi, Cavani'nin *Galileo* filmine göre eleştirmenler tarafından çok teatral bulunur ve biyografik film olarak kabul görmez. *Galileo Galilei*, popüler kültürün parçası olarak magazin dergilerinden tiyatro oyunlarına kadar karşımıza çıkar. Hayatını konu alan 3 kısa film, 5 TV filmi, 4 sinema filmi çekilmiştir.1983-1984 yılları arasında ülkemizde de tiyatro oyunu olarak sahnelenmiştir.

Görsel 9: Galileo (1975)

Görsel 10: Dergi kapağında

Hypatia (Agora, Alejandro Amenabar,2009)

İskenderiyeli Hypatia (370–415) filozof, matematikçi ve astronomdur. Bilimi ve zerafeti dışında güzelliği ile de ünlüdür. Hypatia'nın bilime katkıları; gök cisimlerinin sınıflandırılmasında, hidrometre'nin bulunmasında, sıvıların yoğunluk derecesinin belirlenmesinde ve daha birçok konuda etkisi olmuştur. İskenderiye Okulu Museion'da felsefe, matematik ve astronomi dersleri vermiştir. Felsefe tarihinde Yeni Platonculuk akımı içinde olduğu varsayılır. Geçmişi, eserleri ve felsefi görüşleri hakkında kesin bilgi yoktur. Alman matematikçi ve astronom Johannes Kepler'in gezegenlerin hareket yasalarını ondan önce keşfeden ve teorisini üreten bilim kadınıdır. Hıristiyanlığın güçlenmeye başladığı İskenderiye'de, Pagan Hypatia'ya karşı cadılık iddiaları üzerine Hıristiyan olduğunu iddia eden yobazlar O'na işkence ederek trajik bir şekilde yaşamına son vermiştir.

Agora filminin yönetmeni Amenabar, filmin senaryosunu da yazmıştır. Filmin tarih danışmanları Elisa Garrido, /Carlos Garcia Gual, Justin Pollard, din danışmanı Joseph Bezzina, astronomi danışmanı Antonia Mamposa, bilimsel danışman Javier Ordonez'dir. Filmin başarılı olmasında en büyük etken, tarafsız, abartısız, yalın bir dille anlatmasıdır. Amenabar, filmde günümüzdeki gelişmelere ve dine dair görüşlerine işaret ediyor. Film, Hypatia'nın felsefeci yönünden çok astronomi çalışmalarını öne çıkarıyor.

Görsel 11 : Agora filminden

Amenabar, fundamentalizmin kökenlerini Hypatia'nın İskenderiye'de Pagan Roma dönemindeki yaşamı üzerinden etkileyici bir görsellikle aktarıyor. Amenabar Agora filmi ile, izleyicilerin ister siyaset, ister din, ister felsefe olsun inandıkları değerler açısından eleştirel düşüncelerini amaçlıyor. Amenabar, binlerce yıllık insanlık tarihi boyunca tekrarlanmaya devam eden bir temayı canlandırmak için bu zaman diliminin gerçek tarihi geçmişlerini kullanıyor(Cicak,2018).

Filmde, efsanevi İskenderiye Kütüphanesi'nin yakılması, radikal dini akımların, bilimsel gelişmeleri nasıl engellediğini gösteren en etkileyici sahne olarak karşımıza çıkıyor.

Yönetmenlerin Gözünden Doğulu Filozoflar

The Physician (Hekim: İbn-i Sina, Philip Stölzl, 2013)

İslam dünyasının ve ortaçağın en büyük filozoflarından biridir. Filozof, tıp bilgini ve bilim insanıdır. İbn-i Sina'ya göre felsefe üçe ayrılır. Mantık, Fizik ve Metafiziktir. İbn-i Sina (980-1037) meşşai düşünceyi işrâki düşünceye doğru geliştirmiştir. Batlıların *Avicenna* adıyla andıkları İbn-i Sina'da Farabi gibi, Yunan ilksizliğiyle İslam yaratıcılığı arasındaki karşıtlığı Yeni Platoncuların sudûr (ya da tecelli, ya da feyezân) kuramıyla çözümlenmeye çalışır. İbn-i Sina'ya göre de dinle felsefe asla birbirleriyle çelişmezler, sadece birbirlerini tamamlarlar. Yapıtları; *Danışname*, *El ya Şifa* ve *Kitab-al-kanun fi-l-tıbb* (Tıp Yasaları Kitabı)dır (Hançerlioğlu,2018:257).

The Physician filmi, Alman yönetmen Philip Stölzl'ün Noah Gordon'un en çok satan "Hekim" adlı romanından sinema uyarlandı. Senaryo ekibi içinde yönetmen Stölzlde yer alıyor. Film, Batı'dan Doğu'ya seyahat eden bir tıp öğrencisinin gözünden bilim öğrenmek için İbn-i Sina'nın yaşadığı İsfahan'a yaptığı içsel yolculuğu görsel bir dille yansıtıyor. Biyografi filminden çok kurgusal unsurlar daha çok öne çıkıyor. İbn-i Sina'yı canlandıran ünlü aktör Ben Kingsley etkili bir oyunculuk gösteriyor. Film, tarihsel dönemi etkili bir şekilde yansıtıyor. Filmde, İbn-i Sina'nın filozofluğu ve bilim adamlığı yönünden çok tıp bilginliği öne çıkarılıyor. Yönetmen Stölzl, Batı'da pek çok eseri latinceye çevrilen İbn-i Sina'nın yaşamından bir kesiti, orientalist bakış açısı ile tıp alanındaki dehasını etkileyici sahnelerle aktarıyor. The Physician filmi, romanın güçlü etkisine rağmen, senaryonun zayıf kaldığı yönünde çok eleştiri almıştır. Zayıf kalmasındaki en büyük etken sosyo-tarihsel arka planın senaryoyu zorlamasıdır. "Hekim, iki kat kabahatli yalnızca bu orientalizme sadık kalmakla kalmıyor, aynı zamanda kültürel tarihe görünüşte bağlı bir eser de yapıyor" (Moody:2015:2018).

Görsel 12: *The Physician* filmi

Al Massir/The Destiny (Kader, Youssef Chahine, 1997)

Kurtuba Halifeliği sırasında İspanya'da yaşamış İslam filozofu ve bilgini. İbn-i Rüşd(1126-1198), Müslüman dininden kopmadan, maddenin ve hareketin önsüz sonsuzluğunu ve yaratılamazlığını tanıtlamaya çalışmış, bireysel ruhun ölmezliğini ve ölümden sonra yaşamı yadsımıştır. İbn-i Rüşd, batı'da *Averroes* adıyla bilinir ve çifte hakikat öğretisini kuran kişidir. Aristoteles'in yapıtları üstüne yorumları, ilkçağ felsefesini yakından tanımaya başlayan Avrupalı filozoflar üstünde büyük bir rol oynamıştır. İbn-i Rüşd'ün öğretisi, Ortodoks Müslümanlık ile Hristiyanlıkça yasaklanmıştır. Başlıca yapıtı; *Destructio destructioni: Felsefe ile Din Arasındaki Bağlar Üstüne Konuşma*(Frolov,1997:223)Arap felsefe dünyasının en önemli düşünürü İbn-i Rüşd' dür. İbn-i Rüşd için "filozof" Aristoteles'tir. İbn-i Rüşd'e göre Din; felsefedeki doğruların mecazi anlatılmasıdır. Endülüs Ekolünden İbn-i Bacce (Avempace), İbn-i Tufeyl (Abentofal) ile birlikte en önemli isimlerden biridir. Her üç düşünürün amacı; us'la inan'ı, dinsel dogmalarla felsefeyi uzlaştırmaktır.

Film, orijinal adı *Al-Massir*, dünya sinemalarında *The Destiny (Kader)* adı ile bilinir Yönetmeni, Mısır sinemasının en ünlü yönetmenlerinden Youssef Chahine'dir. Senaryosunda Chahine' in imzası vardır. *Kader* filmi, Endülüs'ün siyasi yapısı, felsefe ve din arasındaki çatışmayı görsel biçimde yansıtıyor. Film naif ve basittir, hatta müzikal öğeler bile zayıftır ve yine de öyküsünün altında, geçmişte olduğu kadar bugün de zorlu olan rasyonalizm ile köktendincilik arasındaki çatışma yatar. (Ebert,1999:2018).

Film, Endülüs ve Halife Mansur dönemindeki olayları İbn-i Rüşd'ün bakış açısıyla irdeliyor.12.Yüzyıl Arap hakimiyeti altındaki Endülüs'te yaşayan İbn-i Rüşd ve Halife Mansur arasında yükselen radikal İslam hareketleri karşısındaki zorlu politik mücadeleleri etkileyici biçimde beyazperdeye yansıtıyor. "Chahine ile Khaled Youssef tarafından yazılan hikaye, köktendinciliğin bir toplumu ele geçirdiği bir zamanda, modernite ve eleştirel düşünme mücadelesini vurgulamaktadır. Endülüs'teki kültürel ve bilimsel imparatorluğun nasıl yıkıldığını adım adım gösterir. (Shimi,2016:2018).

The Destiny (Kader) filmi, 1997 yılında Cannes Film Festivalinde ilk kez yarışma dışı kategorisinde gösterime girdi. Filmde, İbn-i Rüşd; bilgiye, bilime ve kitaplara olan tutkusunu çok anlamlı sözler içeren diyaloglar ve aforizmalarla ifade ediyor.

“Fikirlerin kanatları vardır. Kimse insanlara ulaşmasına engel olamaz”

Görsel 13: filmde bir sahne

Al-Ghazali: The Alchemist of Happiness (İmam-ı Gazzali: Simyacınnın Mutluluğu, Ovidio Salazar, 2004)

İslam felsefesinde imân felsefesinin kurucusudur. Meşşaiyyiliğe (İslam felsefesi) hücumlarıyla ve Eş'ariliği geliştirmesiyle ünlüdür. İslam felsefesinin en ilginç ve en sıradışı düşünürlerinden biridir. Felsefe, İmâm-ı Gazzâlî(1058-1111) ve onun güçlendirdiği Eş'ariliğin gerici ve ezici baskısı yüzünden Arap yarımadasından batıya göç etmek zorunda kalmıştır denilebilir. İmam-ı Gazzali, tüm felsefe ve filozoflara düşmandır. İmam-ı Gazzâlî'nin ve Eş'ariliğin ezici baskısı yüzünden Batı'ya göç eden İslam Felsefesi (*Meşşâiyye*) Endülüs Arapları arasında özellikle İbn-i Bacce (Ölümü:1138) ve İbn-i Rüşd (1126-1198) taraflarından sürdürülmüştür. (Hançerlioğlu,2018:192) İhya-u Ulumi'd-din, Gazzalî'nin ünlü ve İslam dünyasında en çok okunan, tartışılan eserlerinden biridir. Kitap, dört kısımdan oluşur, Gazzalî'nin tasavvuf ve fıkıh konuları ile ilgili yorumları işlenmiştir.

Filmin orijinal adı *“Al-Ghazali: The Alchemist of Happiness (İmam-ı Gazzali: Simyacınnın Mutluluğu)* dur. Film, İmam-ı Gazzalî'nin biyografik yaşam öyküsünü belge-dram biçiminde aktarıyor. Film, İtalya'da 2004 yılında Trento Film Festivalinde özel ödül, 2005 yılında Kazan Altın Minber özel ödülü kazandı. Yönetmen Ovidio Salazar, İngilizlerin ünlü BBC TV kanalı için *“İslam'ın Yüzleri”*, Mekke'ye Yolculuk ve *“Hac: Hayatboyu Yolculuk”* adlı belgeselleri çekti. Salazar, İmam-ı Gazzalî'nin yaşadığı Tus ve Horasan'da düşüncesinin temellerinin nasıl şekillendiğini belgesel tarzda izleyiciye aktarıyor. Salazar filmi, gerçekçi kılmak için İran'a gitmiştir. Alaoui, Salazar'ı bu açıdan över:“Ovidio Salazar'ın sinema teknikleri belgesel film yapıcılığı kadar ikna edicidir, özellikle daha gerçekçi olmak için İmam-ı Gazzalî'nin mezarının olduğu İran'a ve İran'ın Tus, Horasan şehirlerine gitmek için tereddüt etmedi(Alaoui,2009:2018).”

Görsel 14: Filmin afişi

Filmde, İranlı, İngiliz ve Amerikalı akademisyenlerle yapılan röportajlarda, İmam-ı Gazzali' nin düşünce sistematığının ve radikal görüşlerinin, günümüz dünyasında, siyasi akımları nasıl etkilediği de ele alınıyor.

Confucius (Konfüçyüs, Mei Hu, 2010)

Konfüçyüs(İ.Ö 551-İ.Ö 479), Çin'in en büyük düşünürü ve siyaset kuramcısıdır. Çin tarihinde K'ung-fu-tzu (Üstad K'ung) olarak tanımlanır. Konfüçyüs düşüncesi, Avrupa'ya ilk kez ünlü kaşif Marco Polo aracılığıyla ulaşır.16.yüzyılın sonunda Pekin'e yerleşen Cizvit misyonerler, Çince *Kungfuzi* olan üstadın adını *Confucius* olarak Latinceleştirmişler ve dünyada tanınmasını sağlamışlardır. Konfüçyüs'ün temel öğretisi ahlak üzerinedir. Yaşamını öğrenmeye, eğitime ve toplumu değiştirmek için öğretmeye adanmıştır. Kendi manevi gelişimi hakkında konuşan Konfüçyüs şöyle der: “Onbeş yaşındayken kendimi öğrenmeye verdim. Otuz yaşında irademe sahip olabildim. Kırk yaşında Göğün emrini öğrendim. Altmış yaşında, sezgi yoluyla her şeyi kavradım. Yetmiş yaşında, doğru olan şeylere zarar vermeden, kalbimin bütün isteklerini yerine getirebildim” (Yu-Lan,2009: 60).

Filmin yönetmenliğini ve senaristliğini Mei Hu yapıyor. Film, Konfüçyüs'ün biyografik yaşamını ve dönemin siyasi olaylarını, yetiştirdiği öğrencileri ile olan ilişkilerini, hanedanlıklar arası savaşları zengin bir görsellikle yansıtıyor. Film Konfüçyüs'ün 51 yaşından 73 yaşında ölümüne dek hayatından bir kesiti anlatıyor. Konfüçyüs'un siyasi yaşamı ve başarıları ile insanlarla olan felsefi ilişkileri ve öğretilerine yer veriyor. Ön gösterime katılan birçok film eleştirmenine göre, Konfüçyüs'ün ilk yarısı heyecan verici sahneler ve karmaşık karakter ilişkileri ile dikkat çekiyor, ikinci yarısı ise oldukça sıkıcı(Global Times,2010:1).

Görsel 15: *Confucius filmi*

Ancak, filmin en büyük kusuru, sadece parçaları bir araya getirilmiş bir senaryo olması. Bu nedenle son prodüksiyon, konunun gerektirdiği derinlikten yoksun. Konfüçyüs'ün başarılarına ilişkin bir bakış kazanıyoruz ve onun eğitim için nasıl bir öncü olduğuna dair bir fikir de ediniyoruz, ama hala her köşesinde bulmayı beklediğimiz aydınlatıcı anlar eksik. Bu nedenle "Konfüçyüs", kitleleri eğlendirebilmek için epik savaşlara ve siyasi mücadelelere odaklanan inişli çıkışlı bir film (Selzer, 04.11.2018).

Sonuç

Uygarlık tarihi, İnsanoğlu'nun avcılık toplayıcılık döneminde öğrenmeyi keşfetmesi ve devam eden zamanda yazının icadı ile birlikte, "bilgi"nin doğuşuna tanıklık eder. Ham bilginin edinilmesi, işlenmesi ve değerlendirilmesi çok uzun zaman alan bir süreçtir. Bu süreç, bilgiyi işleyip topluma sunan insanların yani felsefecilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Felsefeciler, bireysel anlamda insanlara *erdemli insan* olmayı, kurumsal ya da yerleşik otoriteyi temsil eden siyasi ve dini otoritelere karşı, devlet ve din yönetimi konusunda ideal yönetim biçimlerini savunmuşlardır. Bilgi ve kanaat merkezli düşünce arasındaki ezeli savaş veya çatışma, bu noktada başlar. Bu çatışma, ilkel çağlardan günümüze kadar devam etmekte ve güncelliğini sürekli korumaktadır. Bilgi ve kanaat merkezli düşünce arasındaki acımasız rekabet, sanatların ortaya çıkması ile birlikte kendine yeni bir mücadele sahası yaratmıştır. Bilgi üretenlerin (*felsefe*) kanaat merkezli düşünce arasında olan savaşına sanat üreticileri (*resim-heykel, müzik, tiyatro, dans, edebiyat, mimari ve sinema*) de katılmıştır. Felsefe, bilim ve sanat insanları, kurumsallaşmış cahillikle mücadelesi sonucu zaman zaman çok ağır kayıplar vermiştir. Sinemanın icadı, doğuşu, gelişimi ve yükselişe geçmesi ile birlikte felsefecilerin ve bilim adamlarının yaşam öyküleri, yönetmenlerin de dikkatini çekmeye başlamıştır.

İtalyanların sıradışı film yönetmeni Roberto Rossellini, Avrupa'da Rönesans ve Aydınlanma hareketini başlatan felsefecilerin ve bilim adamlarının, felsefe, bilim ve kültür alanındaki mücadelesine sahip çıkmayan akademik ve entelektüel çevreleri, *Socrates, Blaise Pascal* ve *Descartes (Cartesius)* filmleri üzerinden acımasızca eleştirmektedir. *Socrates* filmi ile

bilgi ve erdem düşmanlığını, *Blaise Pascal* ve *Cartesiu* filmi ile siyasi ve dini otoritenin bilim karşıtlığını beyazperdeye yansıtmıştır. Bilginin, bilimin ve erdemini anlatmakta sinemanın yetersiz kalacağını düşünen Rossellini, bu filmleri İtalya'nın devlet televizyonu kanalı RAI TV' de yayınlamaya milyonlarca kişiye ulaştırmayı başarmıştır. Filmler, ölümünden önceki döneme denk geldiği için dünyaya vermek istediği bir tür mesaj/vasiyet niteliği taşımaktadır.

Felsefenin kanaat merkezli düşünce arasında olan ikinci mücadele sahası ise Bilim ve Din çatışması boyutundadır. Bilimi ve felsefeyi savunan *Giordano Bruno*, *Galileo Galilei* ve İskenderiyeli *Hypatia*'nın kilise otoritesini temsil eden Engizisyon Mahkemelerine karşı olan mücadeleleri ve biyografik öyküleri, film yönetmenlerinin ilgisini çekmiştir. İtalyan yönetmen Giuliano Montaldo, *Giordano Bruno* filmiyle günümüzde de evrenselliğini koruyan bir konu olan bilim ve din çatışmasının kökenlerine görsel ve trajedik bir yolculuğa çıkarır. Bu çatışmanın nasıl ortaya çıktığını *Giordano Bruno* filmi üzerinden anlatır. Montaldo, filmde Bruno'nun yakılarak idam edilmeden önceki son yıllarında yaşadığı ihanet ve fikrîsel duruşunda karşılaştığı zorluklar ile günümüz dünyasında yaşanan gelişmelere bilimsel-sosyolojik vurgu yapar. İtalyan yönetmen Liliana Cavani'nin *Galileo* filminin sansürlenmesi ve uzun yıllar boyunca gösterime girememesi, bağınazlığın ve dogmatik ideolojilerin şekil değiştirse de güçlü olduğunun göstergesidir. Joseph Losey'in *Galileo* filminde bilim-din çatışmasının keskinlikleri çok zayıftır. *Galileo* filmi, teatral metne hem görsellik hem senaryo açısından sadık kaldığı için biyografik film türleri içinde en zayıf halkadır. Tiyatro oyunu ile sinema filmi arasında sıkışmış ve seyirci üzerinde etki yaratamamıştır.

Ünlü Astronom Johannes Kepler'e ilham kaynağı olan felsefeci ve bilim kadını İskenderiyeli *Hypatia*'nın yaşam öyküsünü çok başarılı bir şekilde beyazperdeye aktaran Alejandro Amenabar'ın *Agora* filmi, son yıllarda biyografik film türleri içinde en iyi örneklerden biri. Amenabar'ın filminde anlattığı gibi radikal ve şiddet yanlısı akımların sadece doğu kökenli değil batı kaynaklı olduğunu Pagan Roma'sı zamanında ve Katolik Hıristiyanlığın ilk ortaya çıktığı dönem üzerinden anlatarak çok etkileyici bir mesaj veriyor ve muhteşem görsellikle yansıtıyor. Amenabar'ın *Hypatia*'sı, filmin güçlü bilimsel danışman kadrosunda alanında uzman ve yetkin kişilerden oluşması, filmin değerini yükselten unsurlardandır. *Hypatia*'nın çok az bilinen hayat öyküsü ve yaşamsal verileri ile ilgili belgelerin yetersizliği bile filmin sağlam senaryo yapısını etkilemiyor. Film, her kesimden seyirciye mesajını iletiyor.

Doğunun gizemi ve kadim öğretileri her zaman Batı'da yaşayan insanların ilgi odağı olmuş, bilgiyi keşfetme ve sahip olma konusunda çekim merkezi olmuştur. Doğu, Batı tarafından bilginin ve bilimin kaynağı olarak tanımlanmıştır. Doğu'lu felsefeciler, İbn-i Sina, İbn-i Rüşd, İmam-ı Gazzali ve Uzakdoğu'nun ünlü bilgisi Konfüçyüs'ün yaşam öyküleri ve felsefeleri, bütün dünyaya yayılmıştır. Bu felsefecilerin hayat hikayeleri, yönetmenlerin de dikkatini çekmiş ve filmler üretmişlerdir. Alman yönetmen, Philip Stöltz'un bir romandan uyarlanan İbn-i Sina'nın yaşamından bir kesiti aktardığı *The Physician (Hekim)*, Mısırlı yönetmen Youssef Chahine'in çektiği Endülüs'ün ünlü felsefeci ve bilim adamı İbn-i Rüşd'ün hayatını anlattığı başarılı bir biyografi filmi olan *The Destiny (Kader)*, Amerikalı yönetmen Ovidio Salazar'ın İmam-ı Gazzali'nin yaşam öyküsü ve ideolojisinin kökenlerine yolculuk yaparak belgesele aktardığı ve dramatik unsurları barındıran "*Al-Ghazali: The Alchemist of Happiness (İmam-ı Gazzali: Simyacı'nın Mutluluğu)*" ve Çin'li yönetmen Mei Hu'nun Uzakdoğu'nun ünlü düşünürü Konfüçyüs'ün yaşam hikayesini filme aldığı *Confucius* filmleri, biyografik film türleri

arasında öne çıkan yapımlardır. Stöltz'un *Hekim* filminde orientalist bakış açısı baskındır. Chahine'in *The Destiny* (Kader) filmi, İbn-i Rüşd'ün biyografik yaşamını başarılı ve etkileyici şekilde anlatıyor. Bazı film eleştirmenleri tarafından Mısır'ın sinematik mücevheri olarak tanımlanıyor. Salazar'ın "*Al-Ghazali: The Alchemist of Happiness (İmam-ı Gazzali: Simyacı'nın Mutluluğu)*", günümüzde bile etkileri halen devam eden İmam-ı Gazzali' nin fikirlerini ve ideolojisinin temellerini doğduğu ve yaşadığı topraklarda arayışa çıkan yönetmenin içsel yolculuğunu anlatıyor. İki zıt ve karşıt dünya görüşünü temsil eden İbn-i Sina ve İmam-ı Gazzali' nin biyografik öykülerini kısmen veya tamamen anlatan yapımlarda bu çatışma çok yansıtılmaz. Noah Gordon'un romanından uyarlanan *Hekim* filminde İmam-ı Gazzali fikirselsel ayrılıklarla ilgili verilere rastlamayız. İmam-ı Gazzali belge-dram filminde, İbn-i Sina ile çatışmasından çok İmam-ı Gazzali'nin ideolojik görüşlerinin nedenlerini aramaya yönelik görsel bir yapımla karşımıza çıkıyor. Hu'nun Confucius adlı biyografik filmi, büyük bütçeli Hollywood filmlerini aratmayan savaş sahneleri ve Hanedanlıklar arası güç oyunlarını öne çeken, büyük düşünürün felsefi görüşlerini ise arka plana alan bir yapımla. Konfüçyüs'ün çocukluğundan itibaren felsefe dünyasına girişi ve öğretilerinin tüm dünyaya yayılması ayrı bir film konusu. *Confucius* filmine en çok yapılan eleştirilerin başında geliyor. Yönetmenin ünlü düşünürün biyografik hikayesinden çok parlak, etkileyici, gösterişli bir macera filmi gibi yansıtması tartışılıyor.

Sonuçta, bilgi ve kanaat merkezli düşünce arasındaki ezeli savaş, antikçağ uygarlıklarından günümüze kadar sürüyor. Felsefecilerin öz yaşam öyküleri, bu savaşlardan çıkarılacak derslerle dolu. Sinema, bu dersleri anlatmanın en iyi ve en etkili dili. Felsefi unsurlar Komedi'den Bilimkurgu'ya, bütün film türlerinde kendine yer buluyor. Felsefe, popüler sinemanın da kapsamına giriyor. Film ve felsefe adıyla popüler sinema kitapları yayınlanıyor.

Felsefe merkezli ve Kanaat merkezli düşünce arasındaki savaş, biçim ve yöntem değiştirerek devam ediyor. Sanatın gücünü keşfeden ve kullanan Felsefe, bilgisizlikle olan savaşında her yaşta her kesime ulaşmayı başararak mücadelesini sürdürüyor. Bilginin peşini bırakmayan Sinema, Descartes gibi "Düşünüyorum, öyle ise varım" diyor.

Kaynakça

Alaoui, Allal El, 15.03.2014, *Al-Ghazali, a light of intelligence seen by Ovidio Salazar.* <http://allal-cinemagoer.blogspot.com/2009/03/al-ghazalia-light-of-intelligence-seen.html>, Erişim Tarihi: 18.06.2018

Angeli, Silvia (2017) "*Still Banned After All These Years- Retracing the Journey of Cavani's Revolutionary' Galileo (1968),*" *Journal of Religion & Film*: Vol. 21 : Iss. 2 , Article 16.

Available at: <https://digitalcommons.unomaha.edu/jrf/vol21/iss2/16>

Erişim Tarihi 18.06.2018

Brunette, Peter (1996). *Roberto Rossellini* (Second Edition), Berkeley, Los Angeles, University of California Press.

Cicak, Joelle (2009). *Hollywood and History: Agora* (2009),16.02.2018<http://blogs.dickinson.edu/classicalstudies/2017/02/16/hollywood-and-history-agora/> Erişim Tarihi 18.06.2018

Dorsay, Atilla (1995). *100 Yılım 100 Yönetmeni* (1.Basım), İstanbul, Remzi Kitabevi.

Ebert, Roger,(02.04.1999),*Destiny*, <https://www.rogerebert.com/reviews/destiny-1999> Erişim tarihi 11.07.2018

Frolov, İvan (1997). *Felsefe Sözlüğü* (2.Basım) (Türkçesi: Aziz Çalışlar), İstanbul: Cem Yayınevi.

Global Times, *Confucius fails to impress critics*, 18.01.2010, People's Daily Online

<http://en.people.cn/90001/90782/6871144.html>, 05.11.2018, sf: 1

Gökberk, Prof.Macit (2017). *Felsefe Tarihi* (30.Basım), İstanbul, Remzi Kitabevi.

Hançerlioğlu, Orhan (2018). *Felsefe Sözlüğü* (24.Basım), İstanbul, Remzi Kitabevi.

Moody,Jake,(09.11.2015),*The Physician*,Jewish International Film Festival, (AUS), <https://fourthreelfilm.com/2015/11/the-physician/> Erişim Tarihi 16.06.2018.

Möhrmann, Renate (1999). *Aşklar ve Çiftler-Ingrid Bergman Roberto Rossellini Bir Aşk ve Ganimet Öyküsü* (1.Baskı) (Çeviren: Atilla Dirim), İstanbul, İletişim Yayınları.

Olivotto Cristina, Testa Antonella (2006) *Galileo at the Cinema*, The Global and the Local: The History of Science and the Cultural Integration of Europe. Proceedings of the 2nd ICESHS / Ed. by M. Kokowski. (Cracow, Poland, September 6-9, 2006).

Pekünlü, Rennan (2015). *Din Bilim Çatışması* (1.Basım), İstanbul, Kaynak Yayınları.

Russell, Bertrand (1972). *Din ile Bilim* (İkinci Basım) (Türkçesi: Akşit Göktürk), Ankara, Bilgi Yayınevi.

Selzer, Manfred, Confucius, <http://www.asianmovieweb.com/en/reviews/confucius.htm> Eirim Tarihi: 04.11.2018.

Shimi,RowanEl,(03.03.2016),Egypt'scinematicgems:Destiny,<https://madamasr.com/en/2016/03/03/feature/culture/egypts-cinematic-gems-destiny/> Erişim Tarihi:11.07.2018

Yu-Lan, Fung (2009). *Çin Felsefesi Tarihi* (1.Baskı) (Çeviren: Fuat Aydın), İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Filmler

Augustin Â.(Yapımcı),& Amenebar A.(Yönetmen). (2009) *Agora*[Sinema Filmi] İspanya :Mod Producciones.

Balsan H.(Yapımcı),& Chahine Y.(Yönetmen).(1997) *Al-Massir /The Destiny* [Sinema Filmi] Mısır:MISR International Films.

Bauer W.(Yapımcı),& Stölzl P.(Yönetmen).(2013) *The Physician* [Sinema Filmi]:Almanya:UFA Fiction.

Chui B.C.(Yapımcı) ,&Hu Mei.(Yönetmen).(2010) *Confucius/Kong Zi* [Sinema Filmi] Çin: Beijing Dadi Century Limited.

Landau Ely A. (Yapımcı),& Losey J.(Yönetmen) (1975) *Galileo* [Sinema Filmi] ABD: The American Film Theatre & Cinèvision Ltèe

Pescarolo L.(Yapımcı) & Cavani L.(Yönetmen).(1968) *Galileo* [Sinema Filmi] İtalya: Rizzoli Film.

Ponti C.(Yapımcı),& Montaldo G.(Yönetmen).(1973) *Giordano Bruno*[Sinema Filmi] İtalya:Les Films Concordia.

Rossellini R. (Yapımcı)&Rossellini R.(Yönetmen). (1970) *Sokrates* [Sinema Filmi] İtalya:Orrizonte 2000/RAI TV/ORTF/TVE Madrid.

Rossellini R.(Yapımcı),&Rossellini R.(Yönetmen).(1972) *Blaise Pascal* [Sinema Filmi] İtalya:Orrizonte 2000/RAI TV/ORTF.

Rossellini R.(Yapımcı),&Rossellini R.(Yönetmen).(1973) *Cartesio (Descartes)* [Sinema Filmi] İtalya:Orrizonte 2000S/RAI TV/ORTF.

Salazar A.L.(Yapımcı),& Salazar A.L.(Yönetmen).(2004) *Al-Ghazali :The Alchemist of Happiness* [Sinema Filmi]UK:Mat Media Productions